

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 56 (2005)

ALFONS BRUEKERS

Voorwoord

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch BodemOnderzoek (STRABO) te Nederweert, die zich ten doel stelt oud(-er) archeologisch onderzoeks- en vondstenmateriaal te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek en algemeen publiek.

Overname van deze rapportage gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is zonder bronvermelding niet toegestaan.

Alfons Bruekers

STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch BodemOnderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	4
2. Archeologisch onderzoek	6
3. Onderzoekresultaten	8
3.1 Waarneming W1: Brandlaag	8
3.2 Waarneming W2: Stenen waterput	8
3.3 Waarneming W3: Houten waterput	11
3.4 Waarneming W4: Begraafplaats	15
4. Bronnenonderzoek	19
5. Conclusies	24

1. Inleiding

In 2005 en 2006 vond de restauratie van het pand Kerkstraat 56 plaats. Daarbij werden de achtergevel van het woonhuis en de gehele L-vormige achterbouw afgebroken. De achtergevel werd in een historiserende stijl weer opgebouwd. De oude achterbouw werd vervangen door een in hoofdvorm op de oude bouw gelijkende vleugel met horecafunctie en onderkeldering. Ten tijde van de restauratie en opgraving was het pand reeds een rijksmonument (monumentnr. 526837 RHCE) maar die beschermde status bood onvoldoende waarborgen voor bouwhistorische en archeologische begeleiding van de werkzaamheden.

In april 2005 werden onder moeilijke omstandigheden maar met medewerking van aannemer T. Wijen enkele beperkte archeologische waarnemingen verricht in de bouwput van de achterbouw van het pand. Deze rapportage beschrijft de voornaamste bevindingen.

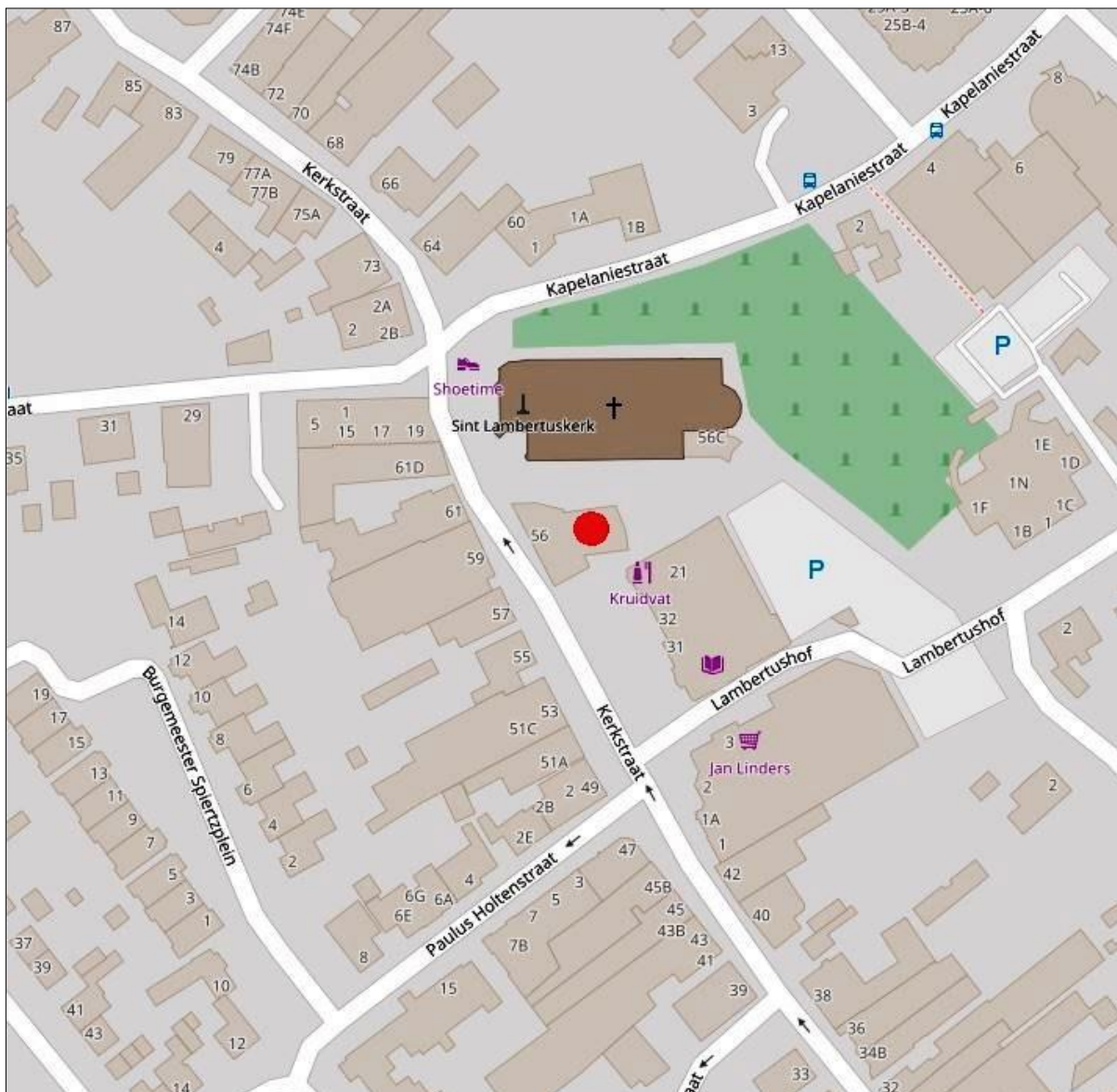

Fig. 1. Ligging van pand Kerkstraat 56. De rode stip markeert de locatie van de archeologische waarnemingen. Ondergrond: www.afstandsmeten.nl. Situatie 2018.

Fig. 2. Pand 'Siem', Kerkstraat 56. Situatie in 2001, vier jaar voor de restauratie. Foto: Ton Frenken.

De tussenrapportage over de archeologische waarnemingen werd in de loop van 2005 gerapporteerd aan het gemeentebestuur van Nederweert, dat als Bevoegd Gezag de verantwoordelijkheid had voor de vergunningsverlening en de condities voor restauratie. Die restauratie had inmiddels geleid tot een juridisch conflict tussen belanghebbenden en het gemeentebestuur over het verlies van cultuurhistorische waarden bij de restauratie en renovatie.

In een brief d.d. 8 december 2005 liet het College van B&W van Nederweert aan de gemeenteraad (die haar zorgen had geuit over de gang van zaken bij de restauratie) weten dat in archeologisch opzicht *'gebleken is dat er (bij de restauratie van pand Kerkstraat 56 AB) niets bijzonders werd aangetroffen. Overigens was dat ook niet het geval toen ca. 2 jaar geleden door het kerkbestuur een aanbouw aan de achterzijde van de St. Lambertuskerk is gerealiseerd'*.

Naar aanleiding van deze opvallend onjuiste kwalificatie van de de zijde van het gemeentebestuur is de verantwoordelijke wethouder door STRABO per brief van 15 december 2005 bericht dat dat de aanvankelijke vermoedens en in 2003¹ en 2005 ook door onderzoek ter plaatse bevestigde resultaten over de archeologische en cultuurhistorische waarde van de omgeving en het terrein van pand 'Siem' zélf, op diverse tijdstippen en langs diverse wegen onder de aandacht van wethouders, ambtenaren en commissieleden van de Monumentencommissie waren gebracht en dus bekend hadden mogen worden verondersteld. Maar dit was allemaal spreekwoordelijke mosterd na de maaltijd.

¹ Alfons Bruekers, Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 58 Parochiecentrum (2003).

2. Archeologisch onderzoek

Tijdens waarnemingen op 20, 24 en 30 april 2005 bij de aanleg van de bouwput achter pand 'Siem' werden oudheidkundige sporen aangetroffen in de zijwanden van de bouwput. Het betrof een brandlaag, menselijke begravingen, een middeleeuwse houten waterput en een gemetselde bakstenen waterput.

Van een geplande opgraving was geen sprake, eerder van een noodverkenning van de wanden van de machinaal uitgegraven bouwput. Van alle sporen zijn, zo goed en kwaad als de vergevorderde staat van de bouwwerkzaamheden dat toeliet (en met medewerking van aannemer Teng Wijen) opmetingen verricht en foto's gemaakt.

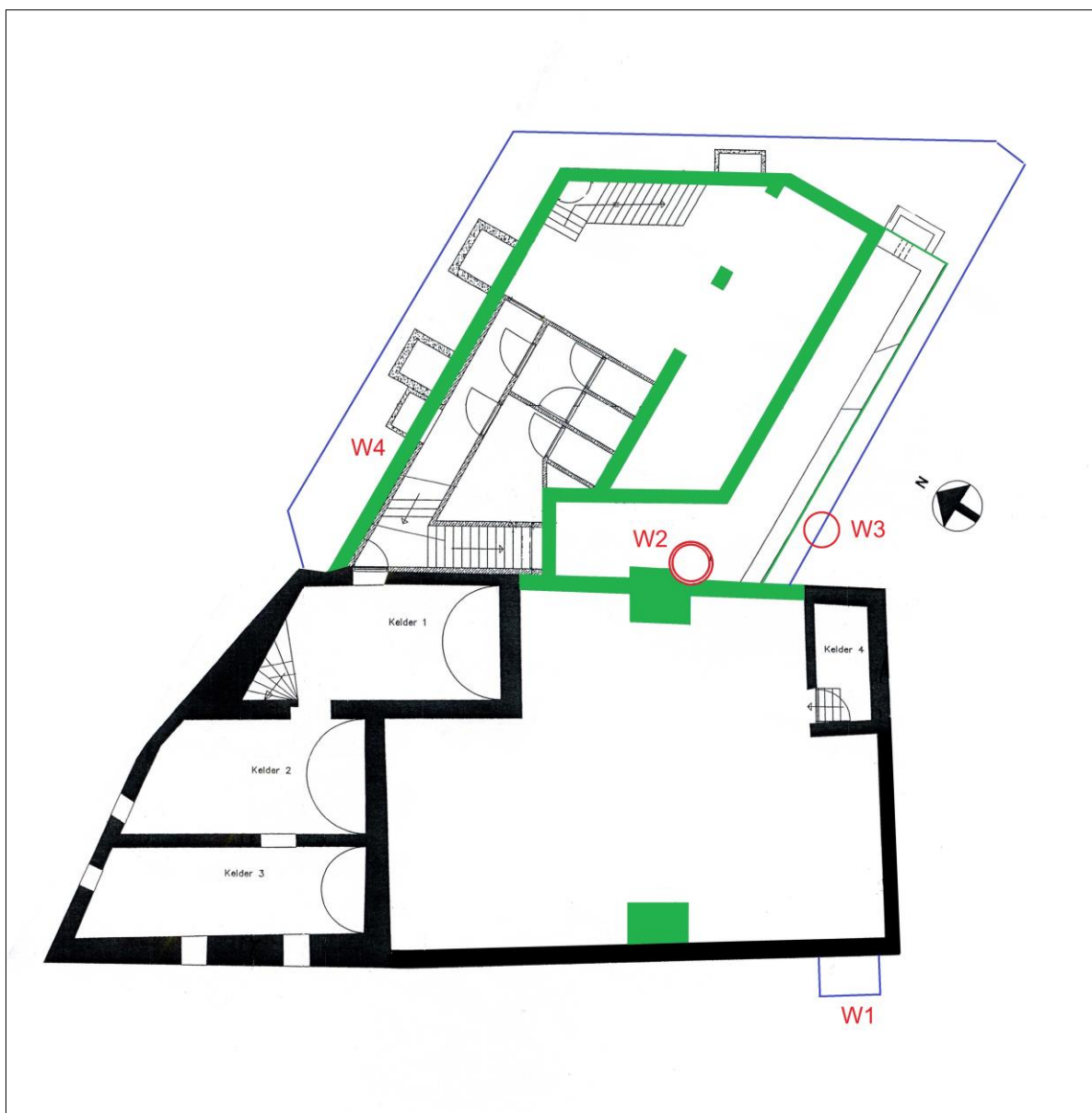

Fig. 3. Plattegrond van de funderingen en kelders van pand Kerkstraat 56. Zwart: oorspronkelijke muurwerk. Groen: nieuwe (of vernieuwde) funderingen uit 2005. W1-W4: archeologische waarnemingslocaties. Blauw: contour van de in 2005 gegraven bouwput. Ondergrond: restauratietekening fa. T. Wijen, Nederweert nr. N-07.

De bouwput was uitgegraven tot ca. 3.30m beneden vloerpeil van woning. In de wanden was zeer sterke cryoturbatie waarneembaar, met grote zandlenzen en lemige vorstspleten.

Fig. 4 en 5. Kadastrale situatie in 1840, met rechts daarin geprojecteerd het gerestaureerde (zwart) en nieuwgebouwde (groen) gedeelte van Kerkstraat 56. Ondergrond: RCE.

Fig. 6. Overlay van oude en nieuwe situatie.

Coördinaten vindplaats:

GPS-coördinaten	N 51.285796	E 5.748290
RD-coördinaten	180191	366340

Waarnemingen van de uitgegraven ondergrond van het pand en casco van winkel en café hebben helaas niet plaatsgevonden. Hier werden sporen verwacht van de voorgangers van het in 1659 gebouwde pand maar de mogelijke resten daarvan zijn verwoest bij de herbouw van het pand.

Volgens mededeling van de aannemer is de storthoop van de bouwput door metaaldetectorzoekers onderzocht. Eventuele resultaten zijn niet bekend.

Fig. 7. Zuidwestelijke hoek van de bouwput. Foto: Alfons Bruekers.

Achtereenvolgens zullen nu de verschillende waarnemingen, waaronder die in de taluds van de bouwput, worden beschreven.

Fig. 8. Sterke sporen van cryoturbatie in de onderste zone van de bouwput.

3. Onderzoekresultaten

Op vier verschillende locaties in en rond de bouwput van het pand zijn archeologische waarnemingen verricht. Deze worden hierna achtereenvolgens belicht.

3.1 Waarneming W1: Brandlaag

Bij de aanleg van electra-aansluitingen door Essent aan de zuidwesthoek van 'Siem' werden op 2 februari 2005 op enkele decimeters beneden het maaiveld sporen van een houtskoolbrandlaag vastgesteld, waarschijnlijk overblijfselen van de grote dorpsbrand die hier de bewoning in 1659 verwoestte. Het was niet mogelijk deze fotografisch vast te leggen of verder te onderzoeken.

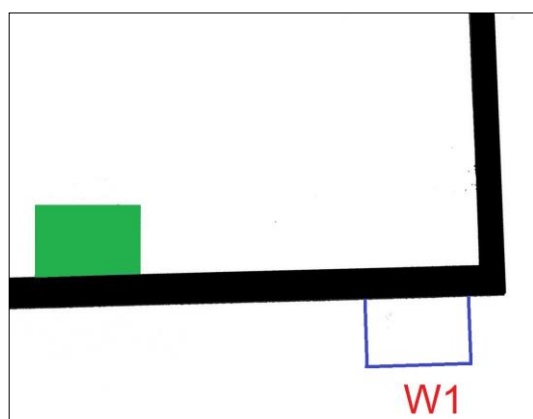

Fig. 9. Locatie waarneming W1.

3.2 Waarneming W2: Stenen waterput

In de westzijde van de bouwput, vrijwel onder de oostgevel van het woongedeelte, werd door de dragline een bakstenen waterput blootgelegd.

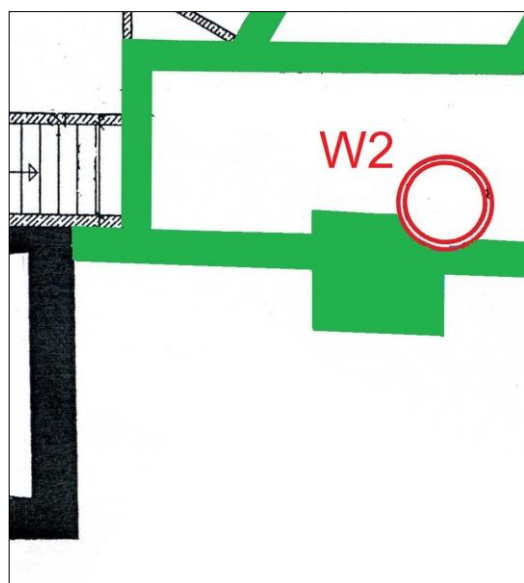

Fig. 10. Locatie waarneming W2.

Fig. 11. In het midden (rode pijl) onder de oostgevel een bakstenen waterput.

De put had een inwendige diameter van ongeveer 1 m, een steense wanddikte en was samengesteld uit zowel hele als gebroken bakstenen. Het liet zich aanzien dat de bovenste meters van de put jonger metselwerk (in elk geval een andere afwerking) hadden dan de benedenste delen van de put. Een latere reparatiefase lijkt niet uit te sluiten.

Bovenop was de put afgedekt door een koepelvormig bakstenen gewelf waarin door de dragline een gat was gestoten. De put bleek nog waterdragend en over de gehele lengte bevond zich een loden buis die naar de locatie van de waterpomp in de voormalige bijkeuken had geleid.

Fig. 12 en 13. Buitenzijde van de bakstenen put. Links is ook duidelijk de asymmetrische vorm van de putinsteek te zien. Foto's: Alfons Bruekers.

Wegens bouwkundige instabiliteiten en gevaar voor instorting was het niet mogelijk om de aansluiting van de westgevel op het muurwerk van de waterput te onderzoeken. Wel was duidelijk dat de put voor een klein gedeelte onder de oostmuur ligt. Hoe dit bouwkundig gerealiseerd was (boog?) werd niet duidelijk. Wel is zeker dat de put en zijn insteek daarom ouder zijn dan het opgaande muurwerk, dat in 1659 wordt gedateerd.

De gegraven insteek van de put was sterk asymmetrisch. Aan de kerk- of noordzijde was de insteek verticaal en slechts 40 cm breder dan de gemetselde putbreedte. Aan de zuidzijde daarentegen was de insteek conusvormig en gevuld met bruinzwart zand, dat wegens instortingsgevaar niet verder onderzocht kon worden op dateerbare materialen.

Tijdens het werk werd besloten om de ontdekte put te behouden en te integreren in de nieuwbouw.²

Fig. 14. Inwendige van de bakstenen waterput, met loden waterleiding.

² Dit plan is ook daadwerkelijk ten uitvoer gebracht. Sedert de restauratie is de put, opgemetseld tot boven loopnivo, weer zichtbaar voor het publiek.

3.3 Waarneming 3: Houten waterput

In de zuidwestelijke hoek van de bouwput was een grote trechtervormige insteek van een waterput zichtbaar. De rechterflank van deze insteek werd doorsneden door de insteek van de bakstenen waterput (waarneming W2) zodat we hier dus met een oudere put te maken hebben.

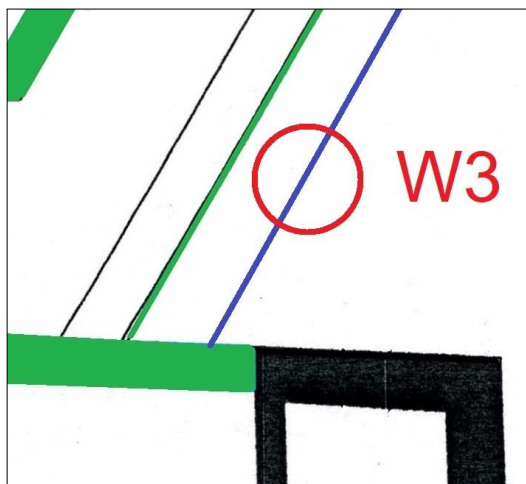

Fig. 15. Locatie waarneming W3.

Fig. 16. In het midden (onder de rode pijl) de goed zichtbare donkergekleurde trechtervormige insteek van een waterput. Foto: Alfons Bruekers.

Fig. 17. Links de steriele grond, rechts de bruin/geel gemengde vulling van de insteek van de waterput. De rode pijlen markeren de grenslaag.

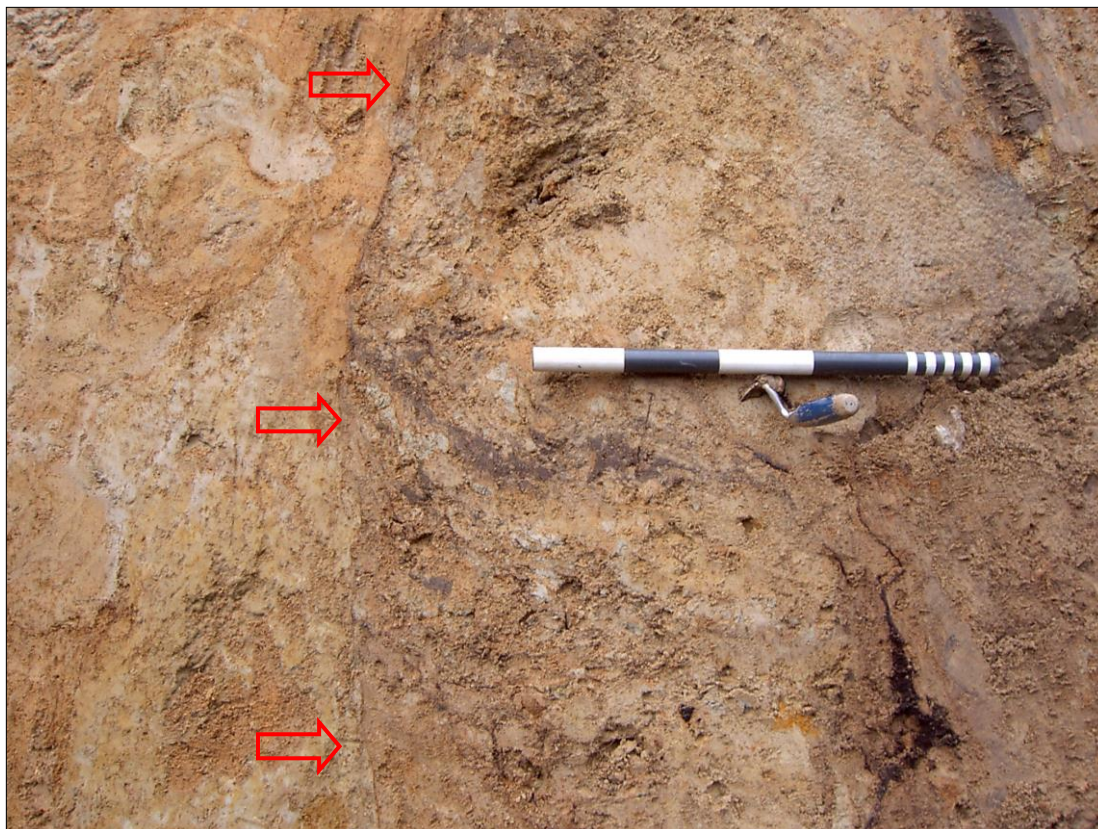

Fig. 18. Links steriele grond. Rechts vullingslagen in de insteek. De rode pijlen markeren de grenslaag.

Van de (vermoede) houten kern van de waterput zijn geen sporen aangetroffen; daarvoor reikte de bouwput niet diep genoeg (slechts 3m beneden maaiveld). Wel werden in het bovenste gedeelte van de putkern zwartgekleurde humeuze inspoelingslagen gevonden, die erop wijzen dat de waterput na gebruik een secundaire functie heeft gehad. Verder viel bij het onderzoek op dat de bovenste zone van de put sterke aromatische geuren van benzine of stookolie verspreidde, ongetwijfeld een gevolg van subrecente bodemvervuiling uit de tijd dat hier een autogarage gevestigd was.

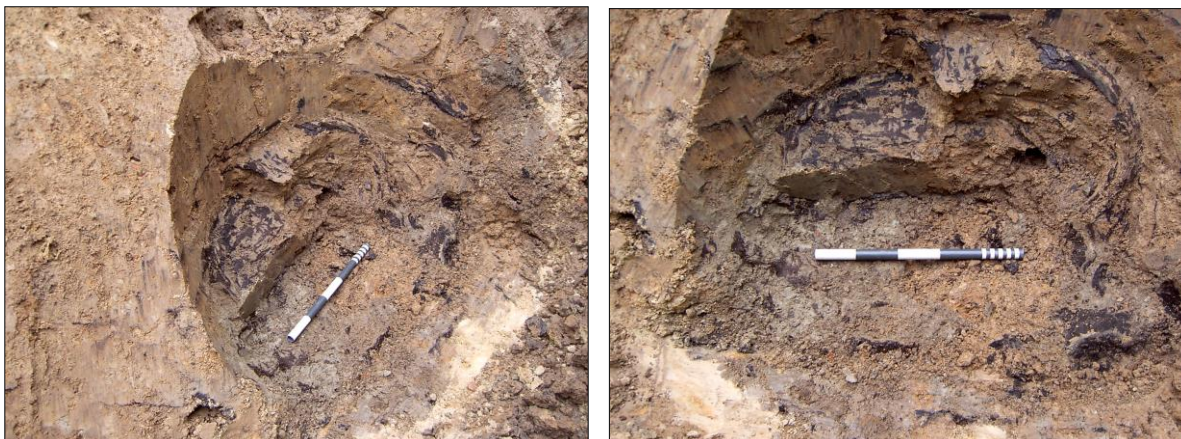

Fig. 19 en 20. Inspoelingslagen in de kern van de waterput.

Uit de kern van de waterput werd enkele kleine keramiekscherven gerecupereerd. Een drietal dunwandige ongeglazuurde scherfjes van Schinveld/Brunssum-keramiek en een groengeglazuurd witbakkend randfragment van een bord of schotel, dat in de 15^e of 16^e eeuw kan worden gedateerd.

Fig. 21. Groengeglazuurd witbakkend randfragment uit de kern van de waterput.

Bij de aanleg van de moderne kelders in dit gedeelte van de bouwput werd de waterputlocatie afgedekt met een grote betonprop om verdere inklinking van de grond te voorkomen.

Fig. 22. Betonprop op de plek van de kern van de waterput.

3.4 Waarneming W4: Begraafplaats

De vierde en laatste waarnemingsplaats bevond zich op het noordelijke talud van de bouwput. De uitgraving bevond zich tot ongeveer 1,50m ten noorden van de oude en afgebroken gevel. Deze locatie was vroeger onderdeel van de begraafplaats van de St. Lambertusparochie. Zowel de oude als nieuwe noordgevel vormden vroeger de begrenzing.

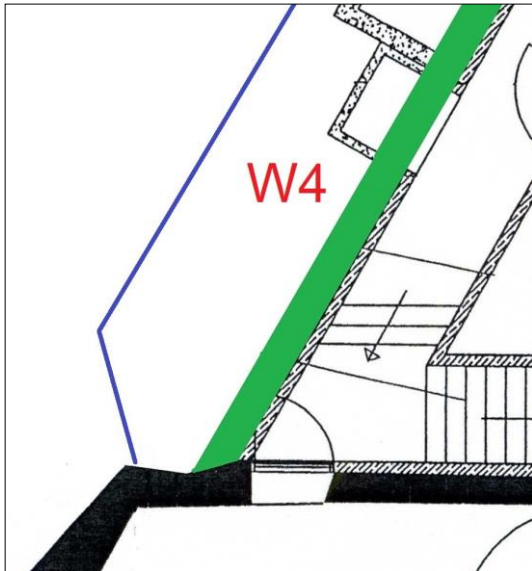

Fig. 23. Locatie Waarneming 4.

In de taludwand was een ca. 1,50 m dikke, gemengd zwarte laag zichtbaar, met vele honderden resten van menselijke overschotten zoals beenderen, ribben en schedels.

Fig. 24. Anderhalve meter dik pakket met menselijke skeletresten. Foto: Alfons Bruekers.

Enkele sporen leken dieper te gaan dan het hiervoor beschreven pakket en kunnen ook grafkuilen zijn geweest. Verkenning van de storthoop van de uitgegraven bouwput leverde ook tal van botresten op. De in het oog springende menselijke resten zijn door mij discreet herbegraven in een kuiltje in het noordelijke talud.

Fig. 25. Menselijk dijbeen op de storthoop van de uitgegraven bouwput.

Het is interessant om deze vondstlocatie in wat breder perspectief te plaatsen. Ik heb ooit een theorie ontwikkeld dat het kerkterrein van de St. Lambertuskerk in de middeleeuwen omgracht was. Daarvoor bestaat slechts *circumstantial evidence* en vergelijkingsmateriaal met diverse oude kerkterreinen in de Brabantse Kempen. Kijken we naar figuur 26.

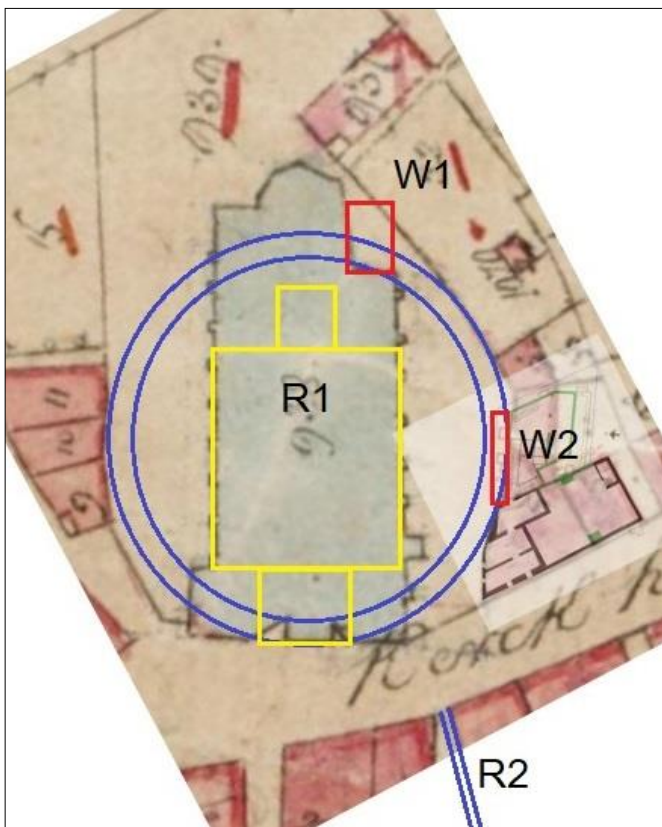

Fig. 26. Reconstructie kerkterrein. Legenda: zie de tekst.

Waaruit bestaat het circumstantial evidence voor het bestaan van een omgracht kerkterrein?

- Op de eerste plaats is er het bewijs dat de St. Lambertustoren niet is gebouwd als kerktoren, maar een verdedigbare donjon (de toren maakt ook hedentendage formeel nog steeds geen deel uit van de kerk, maar is eigendom van het gemeentebestuur). Diverse bouwkundige elementen in de toren wijzen op die verdedigbare functie en ook archiefbronnen ondersteunen dat gebruik.³
- De huidige kerk dateert uit 1840 en de daaraan voorafgaande kerk was ongeveer half zo klein (R1 in fig. 26). Daarmee valt die mooi symmetrisch binnen de veronderstelde grachtcontour.⁴
- Daarnaast leidde tot in de vroegmoderne tijd een in 1296 kunstmatig aangelegde waterloop vanuit Weert rechtstreeks naar het kerkterrein in Nederweert. Die kan de functie van watertoevoer voor een veronderstelde gracht hebben gehad (R2 in fig. 26).⁵
- Verder is er de contour van de begraafplaats ter noord- en zuidzijde van de kerk opvallend cirkelvormig gecurfd en heeft de bakstenen bewoning zich daaromheen geplooid in de loop der eeuwen. De moderne kadastrale grenzen markeren op die wijze de oude grenzen van de gracht.
- Tenslotte zijn er ook nog de archeologische waarnemingen. Zo werd tijdens archeologisch onderzoek in 2003 (W1 in fig. 26) een zeer diep vergraven en uit humeuze vulling bestaande ondergrond gepeild.⁶ Verder toont ook het onderzoek van Kerkstraat 56 (W2 in fig. 26) een zeer diep verstoorde ondergrond aan. In beide gevallen is het echter onzeker of die verstoring is ontstaan door eeuwenlange begravingen van overledenen, of door een ringgracht (of beiden). Daarvoor was het onderzoek niet gericht genoeg. Zeer opvallend is echter wel dat beide locaties exact corresponderen met een op basis van de kadasterkaarten gereconstrueerde contour van een gracht. Het ware aan te bevelen om in de toekomst door middel van boor- of grondradaronderzoek deze grachthypothese nader te onderzoeken.⁷

³ Alfons Bruekers, Op de grenzen van het grafelijk gezag. De belegering van opstandig Nederweert in 1547, in *De Maasgouw* (121) 2002 87-96.

⁴ Alfons Bruekers, Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 58 St. Lambertuskerk (1934-1985).

⁵ Alfons Bruekers, Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 53 Gorispomp en Weerterbeek (2014).

⁶ Alfons Bruekers, Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Parochiecentrum (2003).

⁷ Alfons Bruekers, Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Lambertushof (2017).

4. Bronnenonderzoek

De geschiedenis van pand 'Siem', Kerkstraat 56 in Nederweert is elders uitvoerig gepubliceerd. Uit het desbetreffende artikel wordt hieronder uitgebreid geciteerd:⁸

De eerste verwijzing naar het pand 'Siem' in de op Nederweert betrekking hebbende archieven dateert uit het jaar 1547. Dat jaar vormde het tijdelijke dieptepunt in een langdurige periode van grenstwisten tussen de inwoners van Nederweert (behorend tot het territorium van de graven van Horne) en Someren (dat onderdeel was van het Hertogdom Brabant). De sentimenten tussen de beide grensgemeenten transformeerden zich opvallend genoeg al snel tot uiterst gespannen relaties tussen de Weerter gravin van Horne en de inwoners van Nederweert. Dat leidde in 1547 tot een heuse belegering van de inwoners die zich verschanst hadden in de plaatselijke kerktoren, en tot een raid van de Weerter schout op een herberg of bierhuis naast de kerk. Dat etablissement kunnen we op grond van de in de archieven vermelde bijzonderheden identificeren als het latere café 'Siem' aan de Kerkstraat in Nederweert. Wat er gebeurde laat zich als volgt samenvatten. De gravin van Horne zond haar scholtis Jonker Frederick Roij naar Nederweert. Omdat er een *dag van ghenachte* (gerechtsgedagte) plaatsvond in het plaatselijk *bierhuys*, zag de schout zijn kans schoon. Hij dacht de verenigde weerspannige dorpsbestuurders daar te kunnen arresteren, maar misrekenende zich daarin terdege. De *schepen principael* (dat is de oudste schepen, ook wel stadhouders genoemd) verzette zich tegen de aanhouding en werd daarbij geholpen door een schare van hem uiteraard welgezinde dorpsgenoten. Zij namen de schout het zwaard af en braken het zelfs in stukken waarna hem niets anders restte dan uit de herberg te vluchten om het vege lijf te redden. Daarbij werd hij achtervolgd door een grote menigte te voet en te paard die hem luidkeels en niet mis te verstaan *slaet dood, slaet dood* joelend tot ver in Weert achterna liep.

Fig. 27. Locatie van de vindplaats op het oudste kadastrale minuutplan van 1840. Nederweert sectie A. De rode stip is de plek van de archeologische waarnemingen. De zone tussen kerk en rode stip was oudtijds begraafplaats. Foto: RCE.

⁸ Alfons Bruekers, Oud, ouder, oudst. Siem in Nederweert wellicht Limburgs oudste café, in *De Maasgouw* 2007 p. 39-55.

Bij de grote Nederweeter brand als gevolg van blikseminslag die in februari 1592 de St. Lambertuskerk in de as legde, zal ook dit pal naast de kerk gelegen huis niet van schade gevrijwaard zijn. In die tijd was het café nog een eenvoudige lemen woning waar Lins en Anna van Thoor en hun beide dochters Neesken en Trincken de dienst uit maakten. Wanneer op een zwoele zondagavond in juli van het jaar 1606 de rivaliteit tussen de inwoners van Nederweert en Ospel tot een ontknoping komt in de vorm van mishandelingen en een grote vechtpartij in de Kerkstraat, wordt ook het pand Van Thoor door jeugdige Ospelnaren belegerd. Zij gooien stenen door de ruiten en weten zich met breekijzers vrij gemakkelijk via de muren toegang tot het café te verschaffen. Op grond van een gedetailleerde beschrijving in het van die gebeurtenis opgestelde proces-verbaal, weten we dat het huis toen nog lemen muren moet hebben gehad. De grootste raddraaier was nota bene burgemeesterszoon Wilm Sijben; hij vluchtte vanuit de herberg naar het ernaast gelegen kerkhof en maakte daar aanspraak op het kerkelijk asielrecht. Vandaar ging hij het land uit en werd nooit meer iets van hem vernomen.

De vermeldingen van het huis blijven met regelmaat opduiken in de archieven. In 1611 is er een boedelscheiding waarbij de ouders hun bezittingen verdelen onder de kinderen Van Thoor. Er is dan sprake van een achterhuis, waterput, turfschop met bovenverdieping, schuur en de verdeling van het fruit van de boomgaard *naar billijkheid*. We weten dat kort voor 1633 het huis is verbouwd of vernieuwd, want kort na die renovatie ontstaat er een juridisch geschil over het eigendomsrecht van de bij de nieuwbouw gebruikte eikenbomen. Op dat moment wordt het huis nog steeds bewoond door de nakomelingen van Tilman van Thoor.

Op 2 juni 1659, bijna 350 jaar geleden, werd Nederweert opnieuw door een grote brand getroffen. De bliksem sloeg in de torenspits, die brandend omlaag viel en vervolgens de hele Kerkstraat in vuur en vlam zette. Maar liefst 28 huizen, naar we aannemen meest van hout en leem, brandden tot de grond toe af. Het hele dorp was binnen enkele uren een geblakerde vlakte geworden. De wederopbouw werd snel in gang gezet en vrijwel alle huizen werden meteen vernieuwd en in steen opgebouwd. Om het rampjaar te herdenken, kregen vrijwel alle nieuwgebouwde huizen muurankers aan de straatzijde die het jaartal 1659 uitbeeldden. En bij sommige huizen, waar de financiële situatie of andere omstandigheden een wat langzamer tempo noodzaakten, werd 1660 het afgebeelde jaartal. Als een herinnering voor de kinderen en hun kindskinderen, om nooit te vergeten, en als uiting van de mentale veerkracht van de dorpsgemeenschap.

In 1659 ontstond ook de huidige plattegrond van het gebouw 'Siem', dat aan de kerkzijde vooral opvalt door de scherpe noordwesthoek van 60 graden, en de langs een cirkelboog gebogen noordelijke muur van woonhuis, achterbouw en bijgebouwen. Die merkwaardige concave vorm dankt het pand aan het nabijgelegen kerkhofterrein, dat oorspronkelijk cirkelvormig was. De bouwers van 'Siem' hebben elke centimeter beschikbaar areaal benut en de zijgevel met daarin de keldergaten volgde daardoor naadloos de contouren van het kerkhofterrein. *Aanklevende noordwaerts den muer van den kerckhoff*, zoals een bron uit het einde van de achttiende eeuw de situatie plastisch omschrijft.

Uit diverse bronnen is bekend dat de oude naam van het café De Keijzer moet zijn geweest. Onder die naam duikt het etablissement voor het eerst op in 1696, en ook latere vermeldingen uit 1712, 1720 en 1783 bevestigen die naam. Omstreeks 1700 gingen de bewoners zich in plaats van Van Thoor nu Toormans noemen, maar het bleef in feite dezelfde familie. Jarenlang werden de familiebetrekkingen geteisterd door ruzies, intriges en processen. In bewaard gebleven procesdossiers uit 1704 volgen veel bijzonderheden over het gebouw (we lezen daarin bijvoorbeeld dat er twee opkamers waren, dat er kalveren, runderen en varkens werden gehouden, en dat er een herberg annex brouwerij was

gevestigd). De archiefstukken beschrijven zeer gedetailleerd het toch wel ernstig verziekte familielevens in dit huis.

In het jaar 1720 maakte bewoner Willem Cornelis Toormans zijn testament. Hij was er beroerd aan toe want het testament beschrijft omstandig hoe Willem in zijn bed lag *met syne bovenste kleederen*, en geveld was *door seecker accedent van invretinge ofte kankerachtighe materie*. Dat er sprake was van tanende glorie was ook al gebleken in 1763, toen Willem Toormans zich genoodzaakt zag om het derde deel van het café De Keijzer te verkopen aan de familie Darius. Deze deed het op haar beurt in 1778 over aan de familie Simons, die er een schoenmakerij vestigde. Voor een goed begrip: het gaat hier om het zuidelijke deel van 'Siem' waar in de twintigste eeuw de kruidenierswinkel werd uitgebaat.

Op het einde van de achttiende eeuw ging het huis met bijbehoren over in handen van de (aangetrouwde) familie Blox. In de Franse tijd raken we het spoor van de bewoners enige tijd bijster, maar in de beginjaren van de negentiende eeuw dreef zekere Jan Mathys Vlemmings of Vlemmers er een herberg. Althans in het noordelijke tweederde deel van het pand; het zuidelijke deel was nog steeds eigendom van schoenmakersfamilie Simons. Vlemmings was geboren in 1796 en huwde in 1822 met Anna Kroeff, een herbergiersdochter verderop uit de Kerkstraat. Herhaaldelijk was Vlemmings' etablissement het toneel van caféruzie. In 1830 bijvoorbeeld trok de kastelein zich niets aan van het vastgestelde sluitingsuur en maakten de bezoekers een oorverdovend kabaal door met hele en halve liters op de tafels te slaan en met de vuisten te roffelen op het kacheldeksel. Toen de gendarmerie de herbergier en aanwezigen wilde verbaliseren, blokkeerden zij de deur van de tapkamer.

Fig. 28. Pand Kerkstraat 56 omstreeks 1905. Collectie SGN.

We maken een kleine sprong in de tijd. In 1908 werd het gehele complex naast de kerk geveild door notaris W.J. Sarton en vervolgens aangekocht door Simon Peters. Uitdrukkelijk werd bij de verkoop uitgehouden dat de waterput op het erf voor het gemeenschappelijk gebruik van alle bewoners en eigenaren beschikbaar moest blijven. Daaruit sprak het grote

belang van deze watervoorziening zoals dat nog gold in het begin van de twintigste eeuw. En moge het drinkwater uit die waterput in 1908 nog daadwerkelijk heilzaam zijn geweest voor mens en dier ook al werd het erf aan de oostzijde al sinds eeuwen werd begrensd door het parochiële kerkhof, in later jaren werd dat zeker niet beter. Op de hoek van het huis verscheen namelijk een benzinepomp, aan de oostzijde van de waterput verrees later een autoreparatiewerkplaats en aan de zuidzijde lag in later jaren een smederij annex verzinkerij op slechts enkele meters verwijderd. Dat alles zal ongetwijfeld zijn invloed hebben gehad op de waterkwaliteit.

Simon, of zoals hij in de volksmond werd aangeduid: Siem Peters, en zijn echtgenote Lies Overmans waarmee hij in 1904 gehuwd was, lieten korte tijd na hun aankoop het zuidelijke gedeelte van het pand verbouwen van woonhuis tot kruidenierswinkel. Foto's van kort voor de verbouwing laten zien dat zich op de plek van de nieuwe winkelpui oorspronkelijk een lage deur en twee kleine ramen bevonden, die toegang gaven tot een inpandig, apart woonhuis waar ooit de schoenmakerij van Simons gevestigd was geweest. De bouwstijl van deur en ramen was duidelijk afwijkend van de rest van het gebouw, zodat hier misschien sprake is van een tweede bouwphase of latere verbouwing, wellicht nog uit de tijd dat schoenmaker Simons daar gevestigd was.

Net als zijn voorganger Tilman van Thoor, de bewoner/herbergier uit de zestiende eeuw die we hiervoor al hebben beschreven, was ook Simon Peters een kleurrijk en veelzijdig persoon. Hoewel de plaatselijke overlevering aan zijn vroeggestorven vrouw Lies de meeste ondernemingsgeest toeschrijft, mogen we ook Simon als een duizendpoot bestempelen. Naast zijn kostwinnerschap als metselaar/aannemer, herbergier/slijter, vrachtrijder en winkelier, ontplooidde hij ook nog tal van andere activiteiten. Zo was hij een vaardig mandenvlechter, stond hij bekend als een jager die het stropen niet schuwde en ging hij graag paling vissen in De Kievit in het noorden van de gemeente. Zijn kinderen kregen het ondernemerschap mee in hun genen. Zij schijnen ook bovengemiddeld intellectueel ontwikkeld te zijn geweest maar door de ongelukkige combinatie van het vroege overlijden van moeder Lies en de crisisjaren was in huize Peters het motto 'veel werken en weinig verdienen' en werden de kansen voor ontplooiing aanzienlijk beknot. Het was lastig om voor het grote gezin alle eindjes aan elkaar te knopen. Maar er was toch wel wat ruimte voor investeringen, want voor zoon Thieu (die eigenlijk bakker van professione was maar toch ook een flinke technische knobbel had) bouwde Siem in 1933 een voor die tijd moderne autoreparatiewerkplaats met smeerkuil, gelegen achter het café annex winkel. Er kwam zelfs een benzinepomp met handbediening, die blijkbaar in een behoefte voorzag ook al zal het aantal auto's in Nederweert in die tijd nog wel op de vingers van twee handen te tellen zijn geweest. Die werkplaats is overigens slechts kort in functie geweest en het auto-ongeluk van de beide zoons Peters in 1935 was ook niet bepaald een stimulans om in die branche verder te gaan. In een klein kamertje aan de straatzijde vestigde Thieu een fietsreparatiewerkplaats. 'Hij kocht voor 200 gulden fietsen en voor nog eens datzelfde bedrag onderdelen en zo werd hij fietsenmaker', zo herinnert zich '*Siem van Tjeu van Siem*', zijn zoon en opvolger. Later werd het bedrijf verplaatst naar een pand ten noorden van de St. Lambertuskerk.

De gezusters genoten ook plaatselijk bekendheid door het bijdragen in de organisatie van jaarlijkse bedevaarten naar omliggende oorden. In de jaren zestig en zeventig hadden zij bovendien een agentschap van busonderneming Kupers uit Weert en was hun winkel een opstapplaats voor dagtrips per touringcar. Ze namen daar trouwens ook zelf aan deel; Toos was bij elke busreis van de partij en Truus en Margriet mochten beurtelings mee. Dat tekende ook wel een beetje de onderlinge verhoudingen.

De dochters van Siem hebben café en winkel tot in de jaren negentig van de vorige eeuw voortgezet. Modernisering werd slechts met mate doorgevoerd en dat was er dan ook debet aan dat het pand zo goed in de originele toestand bewaard is gebleven. De watervoorziening

geschiedde al die tijd met de koperen pomp vanuit de al eerder gememoreerde waterput. Stromend water was er wel, maar dat bleef beperkt tot één enkel tappunt in het café. Het bier werd aanvankelijk getapt, maar in latere jaren geschonken uit flessen die in de eeuwenoude gewelfkelder bewaard werden.

Fig. 29. Pand 'Siem' aan de vooravond van de restauratie. Foto: collectie SGN.

Tot op zeer hoge leeftijd hebben de drie gezusters Peters in de laatste decennia van de vorige eeuw hun winkel en café gerund. In 1998 stopte het bedrijf, maar het café sloot nog niet letterlijk haar deuren. De voorbijgangers in de Kerkstraat herinneren zich dat ook daarna nog enkele jaren lang traditiegetrouw de cafédeur met het zicht op de betegelde gang wagenwijd openstond. Bij het krieken van de ochtend ging de deur open, en tegen de avond werd zij weer trouw gesloten ook al werd er geen druppel bier meer geschonken. In de etalage en winkelschappen stonden enkel nog de vergeelde kartonnen reclameborden van Douwe Egberts, Calvé en Sunlight.

5. Conclusies

In 2005 werd rijksmonument Kerkstraat 56 (pand 'Siem') in Nederweert gerestaureerd. In de bouwput achter het monumentale pand konden in april 2005 summiere archeologische waarnemingen worden verricht.

Aangetroffen werden (1) sporen van een brandlaag, vermoedelijk gerelateerd aan de verwoesting in juni 1659, (2) een intacte bakstenen waterput met een ouderdom van vóór 1659, (3) een middeleeuwse voorgaande houten waterput en tenslotte (4) menselijke overblijfselen afkomstig van het aan de noordzijde gelegen oude kerkhof. Zeer waarschijnlijk werd ook de flank van een gracht om het terrein van de St. Lambertuskerk aangesneden. Die waarneming is niet strijdig met de resultaten van een opgraving op het kerkerrein in 2003.